

دانشکده اخلاق

رشته تربیت اخلاقی

پایان نامه کارشناسی ارشد

نظام تربیتی اسلام و نسبت آن با تربیت اخلاقی در اندیشه علی صفایی حائری (ره)

استاد راهنما:

حجت الاسلام دکتر محمد جواد درودی

دانش پژوه:

رضا امیرزاده

اسفندماه ۱۴۰۲

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دفترت مهم تربیت و ترویج
موسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت

بسمه تعالی

صورت جلسه دفاع پایان نامه

تاریخ:

شماره:

با تمیادت خداوند متعال و با استعانت از حضرت ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه)

جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد رضا امیرزاده کد دانشجویی: ۹۹۱۱۲۰۰۵ رشته: تربیت اخلاقی

تحت عنوان: نظام تربیتی اسلام و نسبت آن با تربیت اخلاقی در اندیشه علی صفایی حائری (ره)

با حضور استاد راهنما، هیأت داوران در موسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت در تاریخ ۱۳۹۷/۰۶/۱۹ برگزار گردید و پایان نامه ایشان

با کسب نمره به عدد ۱۷/۷ به جرم: حضره روحیه روح با درجه خوب پذیرفته شد.

نام و نام خانوادگی	مرتبه علمی	امضاء
مدیر گروه: حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای دکتر محمدجواد فدایی		
استاد راهنما: حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای دکتر محمدجواد درودی		
استاد داور: حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای دکتر محمدجواد فدایی		
نماینده تحمیلات تکمیلی: جناب آقای محمدحسین راستی		

معاون آموزشی موسسه

نوری الهادی حسینی

دانشکده اخلاق

رشته تربیت اخلاقی

پایان نامه کارشناسی ارشد

نظام تربیتی اسلام و نسبت آن با تربیت اخلاقی در اندیشه علی صفایی حائری (ره)

استاد راهنما:

حجت الاسلام دکتر محمد جواد درودی

دانش پژوه:

رضا امیرزاده

اسفندماه ۱۴۰۲

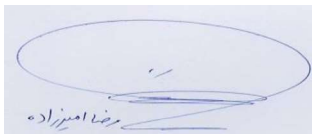
بسمه تعالی

تعه‌دنامه اصالت پایان‌نامه

اینجانب رضا امیرزاده فرزند مختار متولد ۱۳۷۰/۸/۲۴ به شماره شناسنامه ۰۳۷۰۵۷۹۵۶۹ صادره از قم به شماره دانش‌پژوهی ۹۹۱۱۲۰۰۵ رشته تربیت اخلاقی متعهد می‌شوم که مطالب مندرج در این پایان‌نامه حاصل کار پژوهشی اینجانب است و دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این زمینه از آن‌ها استفاده شده است مطابق مقررات ارجاع و در فهرست منابع و مآخذ ذکر گردیده است. این پایان‌نامه قبلاً برای احراز هیچ مدرک هم‌سطح یا بالاتر ارائه نشده است. در صورت اثبات تخلف (در هر زمان) مدرک تحصیلی صادر شده توسط مؤسسه از اعتبار ساقط خواهد شد.

رضا امیرزاده

امضاء

حقوق مادی و معنوی پایان‌نامه

چاپ و انتشار پایان‌نامه‌های تحصیلی دانش‌پژوهان مؤسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت بیانگر بخشی از فعالیت‌های علمی پژوهشی مؤسسه است.

اینجانب **رضا امیرزاده** دانش‌پژوه رشته **تربیت اخلاقی** مقطع کارشناسی ارشد، متعهد می‌گردم موارد ذیل را در خصوص حقوق مادی و معنوی پایان‌نامه‌ام با موضوع:

«نظام تربیتی اسلام و نسبت آن با تربیت اخلاقی در اندیشه علی صفایی حائری(ره)»

رعایت نمایم و در صورت تخلف از موارد ذیل، کلیه تبعات حقوقی آن بر عهده اینجانب خواهد بود:

۱. در صورت اقدام به چاپ پایان‌نامه، مراتب را قبلاً به‌صورت کتبی به معاونت پژوهش مؤسسه اطلاع دهم و در صورت تمایل مؤسسه به چاپ پایان‌نامه به‌صورت کتاب، اولویت با مؤسسه خواهد بود.

۲. در صورت موافقت معاونت پژوهش با چاپ پایان‌نامه به‌صورت کتاب توسط دانش‌پژوه، در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل چاپ گردد:

«کتاب حاضر حاصل پایان‌نامه کارشناسی ارشد در رشته تربیت اخلاقی است که در سال ۱۴۰۲ در مؤسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت به راهنمایی آقای دکتر محمد جواد درودی از آن دفاع شده است.»

۳. به‌منظور غنی‌سازی منابع و مآخذ کتابخانه مؤسسه، دو نسخه از آن به کتابخانه و دو نسخه نیز جهت بهره‌برداری به معاونت پژوهش اهدا خواهد شد.

رضا امیرزاده

امضاء

تقدیم به

ساحت مقدس نبی مکرم اسلام حضرت محمد مصطفی(ص) و وصی بر حقش امیرالمومنین (ع) که پدران امت و بزرگترین مربیان و هدایت‌گران بشراند و اهل بیت طاهری‌شان که انوار هدایتشان از بشر، آدم ساخته و می‌سازد.

و تقدیم به آخرین وصی و مربی بزرگ جهان، حضرت بقیه الله الاعظم (عج) که با ظهورش زمینه‌های هدایت کامل‌تر شده و جهان پر از عدل و داد خواهد شد.

و همچنین تقدیم به روح پاک استاد و مربی توانمند مرحوم حاج شیخ علی صفایی حائری (ره) که در این پژوهش از اندیشه ایشان بهره‌مند شدم و توفیق تبیین اندیشه ایشان که البته او نیز خود را بهره‌مند از وحی می‌داند، پیدا کردم.

تقدیر و تشکر

خدا را شاکرم که توفیق تحصیل و تحقیق و فعالیت در زمینه تربیت که مهم‌ترین و بزرگ‌ترین مسئولیت انسان است و خداوند در عالی‌ترین درجه انبیاء و اوصیاء خود را عهده‌دار این امر کرده است، به من عنایت فرمود.

همچنین تقدیر و تشکر از راهنمایی‌های راه‌گشای استاد گرامی، «حجت الاسلام والمسلمین محمدتقی هادی‌زاده» که از شاگردان مرحوم استاد علی صفایی حائری‌اند و در تبیین این اندیشه مرا یاری نمودند و تشکر از استاد راهنمای محترم، «حجت الاسلام محمد جواد درودی» که در مراحل مختلف این پژوهش از رهنمودهای ایشان استفاده کردم و این پایان‌نامه را به سرانجام رساندم.

درنهایت از زحمات پدر و مادرم قدردانی می‌کنم و به طور ویژه از فداکاری‌های بی‌دریغ همسر مهربانم که بدون حمایت، پیگیری و تحمل ایشان نگارش این پایان‌نامه ممکن نبود تشکر می‌کنم.

چکیده

نظام تربیتی اسلام از بخش‌های اثرگذار و مهم اندیشه اسلامی است که واکاوی آن علاوه بر روشن کردن دیدگاه دین اسلام در عرصه تربیت، به کنشگری صحیح و طراحی درست و دقیق برنامه‌های تربیتی اسلام نیز کمک می‌کند. همچنین ساحت تربیت اخلاقی از مهم‌ترین ساحات تربیت است که هر اندیشه تربیتی باید نسبت خود را با آن مشخص کند به‌طوری‌که اثر آن اندیشه بر تربیت اخلاقی مشخص شود. استاد علی صفایی حائری، یکی از اندیشمندان برجسته تربیت اسلامی در دوره معاصر است که نوآوری‌هایی در نگاه نظام‌مند به تربیت اسلامی داشته و همچنین طرفداران زیادی در میان کنشگران تربیتی دارد. با این وجود اندیشه ایشان کمتر شنیده شده و به اندازه کافی مورد بررسی قرار نگرفته است. بر اساس ضرورت یادشده هدف اصلی این پژوهش دستیابی تفصیلی به معنای مدنظر ایشان از نظام تربیتی اسلام و تبیین نسبت آن با تربیت اخلاقی است. روش پژوهش مطالعه و گردآوری اطلاعات از آثار ایشان خصوصاً آثار تربیتی و اخلاقی، تحلیل و دسته‌بندی این مطالب و همچنین استفاده از آثار تبیینی شاگردانشان در قالب صوت و نوشته است. برای تحقق هدف پژوهش ابتدا به تبیین جایگاه نظام و نظام‌سازی در طرح کلی دین پرداخته و سپس نظام‌سازی را با موضوع تربیت تطبیق داده‌ایم. به این ترتیب معنای متفاوتی که استاد صفایی حائری از نظام مدنظر دارد تبیین شده و این نتیجه حاصل شد که نظام تربیتی اسلام در اندیشه ایشان ریسمان پیوندی است که میان عناصر تربیت اسلامی ارتباط برقرار می‌کند. در نهایت به این نتیجه رسیدیم که بر اساس این اندیشه نظام تربیتی اسلام به تربیت بعد شناختی انسان می‌پردازد و تربیت اخلاقی که مربوط به بعد احساسی انسان است متأثر از شناخت‌ها است. بنابراین نظام تربیتی مقدمه تحولات اخلاقی است.

واژگان کلیدی: تربیت، تربیت اسلامی، نظام تربیتی اسلام، تربیت اخلاقی، علی صفایی حائری

فهرست مطالب

۱.....	مقدمه
۲.....	فصل اول: کلیات و مفاهیم
۳.....	۱-۱ کلیات
۳.....	۱-۱-۱ بیان مسئله
۵.....	۱-۱-۲ اهمیت و ضرورت
۶.....	۱-۱-۳ اهداف
۷.....	۱-۱-۴ سوالات (اصلی و فرعی)
۷.....	۱-۱-۵ پیشینه پژوهش
۱۱.....	۱-۱-۶ روش پژوهش
۱۲.....	۱-۱-۷ نوآوری‌های پژوهش
۱۲.....	۲-۱ مفاهیم
۱۲.....	۲-۱-۱ نظام
۱۳.....	۲-۱-۲ تربیت
۱۷.....	۲-۱-۳ اخلاق
۱۹.....	۲-۱-۴ تربیت اخلاقی
۲۱.....	۲-۱-۵ معرفی شخصیت استاد علی صفایی حائری (ره)
۲۲.....	۲-۱-۶ نظام تربیتی
۲۶.....	۲-۱-۷ نظام تربیتی اسلام
۲۶.....	۲-۱-۸ نگاهی گذرا بر نظام تربیتی اسلام در اندیشه استاد صفایی حائری (ره)
۲۹.....	فصل دوم: نظام‌سازی اسلامی
۳۰.....	مقدمه
۳۰.....	۱-۲ تبیین تفصیلی مفهوم نظام
۳۲.....	۲-۲ طرح کلی دین و جایگاه نظام در آن
۳۴.....	۲-۲-۱ معارف
۳۵.....	۲-۲-۲ عقاید

ب

۳۶.....	۳-۲-۲ نظام‌ها
۳۹.....	۴-۲-۲ احکام
۴۱.....	۳-۲ ضرورت نظام‌سازی یا کشف نظام‌های موجود در دین
۴۱.....	۱-۳-۲ مشخص شدن جایگاه هریک از عناصر و اجزاء ذیل نظام و میزان اهمیت آن‌ها
۴۲.....	۲-۳-۲ زمینه تبیین و تحقق احکام
۴۳.....	۴-۲ معارف و عقاید پایه‌های نظام‌سازی
۴۶.....	فصل سوم: تطبیق نظام‌سازی اسلامی بر تربیت و تبیین نسبت آن با تربیت اخلاقی
۴۷.....	مقدمه
۴۸.....	۱-۳ مفهوم نظام تربیتی اسلام
۵۰.....	۲-۳ عناصر نظام تربیتی اسلام
۵۰.....	۱-۲-۳ اقدامات مربی
۵۱.....	۱-۲-۳-۱ تزکیه و آزادی
۵۵.....	۲-۲-۳-۱ تعلیم و آموزش
۶۱.....	۳-۲-۳-۱ تذکر و یادآوری
۶۵.....	۲-۲-۳ کار متریبی
۶۶.....	۱-۲-۳-۲ تدبیر
۶۷.....	۲-۲-۳-۲ تفکر
۷۳.....	۳-۲-۳-۲ تعقل
۷۶.....	۳-۳ نسبت نظام تربیتی اسلام با تربیت اخلاقی
۸۲.....	فصل چهارم: جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۸۴.....	۱-۴ نتایج و یافته‌ها
۸۸.....	۲-۴ محدودیت‌های پژوهش
۸۹.....	۳-۴ پیشنهادها و پژوهشی
۹۱.....	فهرست منابع
۹۱.....	منابع فارسی:

ت

منابع عربی: ۹۴

نرم افزارها: ۹۵

فایل های صوتی: ۹۵

صفحات وب: ۹۵

فهرست جداول و نمودارها

نمودار ۱-۱ - پیشینه عام پژوهش.....	۸۰
نمودار ۲-۱ - پیشینه خاص پژوهش.....	۸۰
نمودار ۱-۲ عناصر طرح کلی دین.....	۳۳
نمودار ۲-۲ نظام‌های هفت‌گانه اسلام در اندیشه استاد علی صفایی حائری (ره).....	۳۸
نمودار ۱-۳ عناصر نظام تربیتی اسلام.....	۴۹
نمودار ۲-۳ انواع اسارت‌های فکر.....	۵۱
نمودار ۳-۳ جمع‌بندی عوامل تزکیه در آثار استاد صفایی حائری (ره).....	۵۴
نمودار ۴-۳ اصول تدبیر در اندیشه استاد صفایی حائری (ره).....	۵۹
نمودار ۵-۳ موضوعات تدبیر و تفکر انسان در نظام تربیتی اسلام.....	۷۰
نمودار ۶-۳ بینش‌های بنیادین به دست‌آمده از تقدیر، ترکیب و وضعیت.....	۷۲
نمودار ۷-۳ تعقل و مراحل آن.....	۷۴
نمودار ۸-۳ نسبت نظام تربیتی اسلام با تربیت اخلاقی.....	۷۸

مقدمه

دین اسلام پایه و اساسش هدایت بشر و تربیت انسان است به طوری که این هدف به عنوان هدف اصلی انبیاء و اوصیاء الهی است و جامع ترین مصداق تربیت، همان هدایت گری انبیاء است. «هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَ يَزَكِّيهِمْ وَ يَعْلَمُهُمُ الْكِتَابَ وَ الْحِكْمَةَ وَ إِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ» (جمعه، ۲) بنابراین تربیت اسلامی، آن تربیتی است که راه انبیاء الهی را ادامه دهد و جهت تربیت در آن الهی باشد و این وجه تمایز آن با تربیت در سایر مکاتب یا بدون قید اسلامی است.

با توجه به طرح نظام مند اندیشه ها در مکاتب مختلف و صورت بندی این اندیشه ها در دانش های مختلف از جمله تربیت، به نظر می رسد طرح نظام مند اندیشه اسلام در عرصه های مختلف از جمله تربیت یکی از ضرورت های اجتناب ناپذیر پیش روی مکتب اسلام است؛ زیرا در غیر این صورت این پشتوانه غنی منابع و حیانی منزوی شده و ظرفیت آن برای مقابله با اندیشه های دیگر اصلاً به حساب نمی آید.

تلاش برای دستیابی به نظام تربیتی اسلام را بر اساس ضرورت مذکور، اندیشمندی در دوران معاصر مورد توجه قرار داده اند که مرحوم استاد «علی صفایی حائری» یکی از آنها است و ضمن داشتن آرائی در بحث نظام سازی اسلامی در خصوص نظام تربیتی به عنوان اولین نظام در نظامات اسلامی ایده ای قابل توجه و ارزشمند دارد. او در ادامه نظام تربیتی، نظام اخلاقی را مطرح می کند که رابطه تربیت و اخلاق را در رابطه بین این دو نظام به خوبی تبیین می کند.

این پژوهش در صدد تبیین نظام تربیتی اسلام در اندیشه استاد صفایی حائری و نسبت آن با تربیت اخلاقی به عنوان یکی از ساحات تربیت است. برای این منظور یافته های آن در چهار فصل تدوین یافته است که در فصل اول به بیان کلیات و مفاهیم پژوهش پرداخته می شود، در فصل دوم نظام سازی اسلامی به طور کلی و جایگاه نظام در مجموعه کلی دین در نگاه ایشان مورد بحث و بررسی قرار می گیرد. در فصل سوم تطبیق نظام سازی بر تربیت و رابطه نظام تربیتی اسلام با تربیت اخلاقی در اندیشه ایشان تبیین خواهد شد و فصل چهارم به جمع بندی یافته ها و نتیجه گیری و پیشنهاد های پژوهشی اختصاص پیدا می کند.

فصل اول:
کلیات و مفاهیم

۱-۱ کلیات

۱-۱-۱ بیان مسئله

دانش تربیت اسلامی عرصه‌ای مهم و بنیادی در علوم انسانی اسلامی است که همسو با دغدغه بومی‌سازی علوم انسانی در حوزه و دانشگاه، تلاش‌هایی در مسیر تحقق آن صورت گرفته است. با وقوع انقلاب اسلامی، نیاز به تولید دانش در زمینه تربیت اسلامی بسیار جدی‌تر از گذشته احساس گردید؛ زیرا با تحقق حاکمیت اسلامی و لزوم اصلاح ساختارهای حکومتی، ضمن پیدایش مسائل و چالش‌های جدید، تولید دانش بومی براساس معارف اسلامی برای پشتیبانی ساختارها در زمینه‌های مختلف، از جمله تربیت، بیش از گذشته مورد اهمیت قرار گرفت. آیت‌الله امینی (۱۳۸۱) در مقدمه کتاب تربیت با توجه به اهمیت مباحث تربیت اسلامی بعد از انقلاب اسلامی انگیزه خود را از نگارش کتاب این‌گونه بیان می‌کند:

قبل از پیروزی انقلاب اسلامی به مسائل تربیتی، روانی و اجتماعی اسلام توجه چندانی نبود. دانشمندان علوم تربیتی غالباً احتمال نمی‌دادند اسلام در این باره آراء مفید و قابل توجهی داشته باشد. آنان یا تحصیل‌کرده غرب بودند یا از آراء و عقاید دانشمندان آن دیار استفاده می‌کردند؛ از همین رو آثارشان غالباً مورد توجه مردم واقع نمی‌شد، چون رنگ دینی نداشت. هدف از نگارش اثر حاضر، پر کردن این خلأ و نگارش کتابی بود که بر مبانی عقاید تربیتی اسلام استوار باشد و پدران و مادران را در تربیت صحیح و اسلامی فرزندان کمک کند. (ص. ۱۱)

ایشان ضمن اشاره به وضعیت دانش تربیت قبل از انقلاب اسلامی، انگیزه خود را برای نگارش کتاب «تربیت» خلأ دانش تربیت اسلامی پس از انقلاب می‌داند. به‌طوری‌که به اذعان نویسنده این کتاب صرفاً برای آشنایی والدین با نکات تربیتی اسلام است و هنوز به تمامی مسائل دانش تربیت و ابعاد دیگر آن از نگاه اسلام که در آن‌ها نیز خلأ جدی وجود دارد نپرداخته است.

از سوی دیگر، بنیادی و زیربنایی بودن دانش تربیت نسبت به بسیاری از علوم انسانی، اولویت و اهمیت تولید و پرداختن به «دانش تربیت اسلامی» را روشن می‌کند. رهبر معظم انقلاب در سخنرانی خود در جمع اساتید، فضلا و طلاب حوزه علمیه قم در مدرسه فیضیه تولید فکر و تربیت نیرو را دو عنصر اساسی برای تحقق تمدن نوین اسلامی می‌دانند. (حسینی خامنه‌ای، ۱۳۷۹) بنابراین با توجه به ضرورت تربیت نیرو برای تمدن نوین اسلامی، دانشی در اولویت قرار می‌گیرد که علاوه بر زمینه‌سازی تربیت نیرو،

زمینه تولید فکر را نیز فراهم کند. اگر نیروی کافی برای تولید اندیشه اسلامی در علوم مختلف وجود نداشته باشد به‌طور طبیعی این امر مهم به نتیجه نخواهد رسید. همچنین اگر دانش تربیت با استفاده از منابع اسلامی تولید نشده باشد امکان تربیت نیرو برای تولید اندیشه اسلامی و همچنین پذیرش اندیشه‌های تولید شده وجود نخواهد داشت. با این توضیح، تقدم تولید دانش تربیت اسلامی نسبت به سایر عرصه‌های دانشی روشن می‌شود. استاد صفایی حائری نیز معتقد است که تربیت اساسی‌ترین نیاز جامعه بشری است که باید به آن پاسخ داده شود. ایشان دلیل تقدم و اولویت تربیت را چنین عنوان می‌کنند که اگر انسانی می‌خواهد خود را در راه خدا خرج کند به سراغ برطرف کردن نیاز خلق خدا که «عیال‌الله» اند، می‌رود و زمانی که از بین نیازهای خلق، با توجه به زمان محدود زندگی، ناچار به انتخاب باشد، اساسی‌ترین نیاز او را برطرف خواهد کرد. جامعه بشری به بنا، نجار، مهندس، طبیب و مربی نیاز دارد اما شدیدترین نیاز او به مربی است؛ زیرا جوامعی که پیشرفت صنعتی دارند، اما تربیت اولویت اول آن‌ها نیست به سمت نابودی خودشان پیش می‌روند و مانند تیغی است در دست کودک. بر همین اساس ایشان در نگارش آثارشان هم از مسئولیت و سازندگی شروع کردند. (۱۳۸۵ ب، ص. ۲۹) (۱۳۸۳ ج، ص. ۵۰)

در دهه های اخیر و بعد از انقلاب اسلامی اندیشمندان زیادی برای تحقق این عنوان مهم به مجاهدت های علمی و عملی پرداخته‌اند. در این میان کم نیستند اندیشمندانی که با صبغه حوزوی و با استفاده از منابع دینی و با دغدغه تولید دانش تربیت اسلامی، تولید اثر داشته اند. از حدود دهه ۴۰ یعنی قبل از انقلاب اسلامی شاهد تولید چنین آثاری در بین علمای حوزه هستیم. در سال های پس از انقلاب اسلامی با پر رنگ تر شدن این نیاز، ورود جدی تری به عرصه تربیت اسلامی صورت گرفته و آثار متعددی تولید شده است. با توجه به شاخص بودن آثار این اندیشمندان حوزوی در دانش تربیت اسلامی، ملاحظه و نقد و بررسی نقطه نظرات آن ها بسیار ضروری است. چرا که پشتوانه‌ی تولید علم در عرصه تربیت اسلامی محسوب می‌شود. همان طور که در دانش فقه برای اتخاذ مبنا و تولید، باید به اقوال علما و تراث علمی آن مراجعه کرد در دانش تربیت اسلامی نیز برای تولید علم باید به سراغ آثار تولید شده رفت. از این رو بازخوانی اندیشه این اندیشمندان و تبیین و تشریح نحوه‌ی مواجهه‌ی آن‌ها با مسائل تربیتی و با استفاده از منابع دینی، در پیش‌برد این دانش بسیار حائز اهمیت است.

در میان اندیشمندان حوزوی، یکی از اندیشمندان شاخص که بسیاری از کنشگران عرصه تربیت از اندیشه ایشان بهره می‌گیرند، مرحوم استاد علی صفائی حائری است. آثار ایشان ضمن اینکه طرفداران

زیادی در میان اندیشه‌ورزان و کنشگران تربیتی دارد، دارای برجستگی‌های دیگری نظیر «رویکرد و حیانی» و «نگاه نظام‌مند» و نوآوری‌هایی در این زمینه است که ضرورت واکاوی و نقد و بررسی این اندیشه را در جهت رشد و تولید دانش تربیت اسلامی، از میان اندیشمندان دیگر پررنگ تر و بیشتر می‌کند. او نظام را متفاوت از معنای مرسوم تلقی می‌کند و بر همین اساس نظام تربیتی اسلام در اندیشه او به معنای مجموعه منظمه نیست، بلکه به معنای ریسمان پیوندی است که رابطه بین عناصر و گزاره‌های تربیتی را تبیین کرده و وسیله نظم پیدا کردن آن‌ها خواهد بود.

در میان ساحت‌های متنوع تربیت، تربیت اخلاقی از جمله ساحت‌های مهم است، که به فرآیند تحول در بعد اخلاقی انسان توجه دارد. به دلیل اهمیت این ساحت از تربیت، نسبت‌سنجی میان آن با نظام تربیتی، ضروری به نظر می‌رسد.

از این رو این پژوهش در صدد است ضمن بیان دقیق نظام تربیتی اسلام در اندیشه استاد صفایی حائری، به تبیین شفاف میان نظام یادشده با ساحت تربیت اخلاقی بپردازد.

۱-۱-۲ اهمیت و ضرورت

نیاز به یک نظام تربیتی کارآمد و در عین حال برگرفته از منابع و حیانی، یکی از ضرورت‌های اجتناب‌ناپذیر در تربیت اسلامی است؛ چون دو عنصر «حجیت» و «کارآمدی» که ویژگی‌های مطلوب در علوم رفتاری با رویکرد اسلامی‌اند در این نظام تربیتی جمع می‌شوند. به تعبیر دیگر دو عنصر «پایایی» و «پویایی» لازمه اعتقاد به خاتمیت و جاودانگی دین اسلام است. (سبحانی، ۱۳۹۰، ص. ۲۹) بنابراین نقشی که برای اجتهاد و تفقه در دین باید در نظر گرفت علاوه بر حجیت، کارآمدی و پاسخ به مسائل و مشکلات جامعه است. (اعرافی ع.، درآمدی بر اجتهاد تمدن‌ساز، ۱۳۹۵ الف، ص. ۲۱) با این توضیح، در عصر حاضر و در صورت داشتن رویکرد اسلامی به نظام تربیتی به عنوان یکی از عرصه‌های تفقه در دین، برای رفع نیازهای جامعه، علاوه بر استناد به منابع دینی، نتیجه‌بخش بودن نظام تربیتی و رسیدن آن به مرحله کنش نیز بسیار حائز اهمیت است. اندیشه تربیتی استاد صفایی حائری در کنار نگاه نظام‌مند به تربیت به این دو عنصر توجه ویژه دارد^۱. رویکرد و حیانی در آثار ایشان و همچنین داشتن جنبه کاربردی و قابل اجرا در

^۱ لازم به ذکر است که در اندیشه استاد صفایی حائری دو عنصر «حجیت» و «کارآمدی» با ادبیات دیگری مطرح شده است. ایشان در بیان ملاک‌هایی برای ارزیابی طرح‌های اسلامی، چهار عنصر استناد، جامعیت، اصالت و هماهنگی را مطرح می‌کنند. (صفایی حائری، ۱۳۸۶، ص. ۹۶-۹۹) (صفایی حائری، ۱۳۸۰، ص. ۱۳۳).

بسیاری از مجموعه‌های تربیتی و در میان کنشگران عرصه تربیت، شاهی بر توجه این اندیشمندان به این دو عنصر اساسی است.

از طرفی یکی از این اندیشمندان که نوآوری‌هایی در زمینه نظام تربیتی داشته و آثار و اندیشه ایشان کم‌تر مورد توجه در مجامع علمی قرار گرفته است، استاد صفایی حائری است. با توجه به پیشینه پژوهش، مطالعات انجام شده بر روی این اندیشه یا به کلیات بحث نظام‌سازی پرداخته‌اند یا مسئله اصلی آن ارتباطی مختصر با این اندیشه دارد و در نتیجه به طور ضمنی در آن‌ها به بحث نظام تربیتی اشاره شده است. وی در بحث مفهوم نظام تربیتی و جایگاه آن در معارف دینی نگاه نوآورانه‌ای دارد بنابراین طرح این نگاه نوآورانه در مجامع علمی و تحلیل و نقد آن سهم قابل توجهی در پیشرفت دانش و دستیابی به نظریات جدید خواهد داشت.

در مجموع، نظام تربیتی با نوآوری‌های منحصر به فردی که در اندیشه استاد صفایی حائری وجود دارد و همچنین پرداختن کافی به این موضوع به صورت اختصاصی و مبسوط نویسنده این سطور را بر آن داشت که نظام تربیتی اسلام در اندیشه ایشان را به عنوان مسئله اصلی این پژوهش انتخاب کرده و به صورت تفصیلی به آن بپردازد. همچنین به واسطه اهمیت ساحت تربیت اخلاقی در میان ساحت‌های تربیت و چالش‌های نظری‌ای که در مرزبندی میان تربیت و اخلاق به چشم می‌خورد، نسبت نظام تربیتی با تربیت اخلاقی نیز در اندیشه استاد بررسی خواهد شد.

۱-۳ اهداف

هدف اصلی این پژوهش دستیابی به تصویر روشنی از نظام تربیتی اسلام در اندیشه استاد علی صفایی حائری است. برای این منظور اهداف دیگری نیز در پژوهش دنبال شده است که به ما در جهت نیل به هدف اصلی کمک می‌کند. فهم جایگاه نظام‌سازی در طرح مجموعی دین، چگونگی نظام‌سازی اسلامی در این مجموعه و تطبیق آن بر موضوع تربیت در اندیشه استاد برای روشن شدن و دستیابی به چستی یا مفهوم تفصیلی نظام تربیتی اسلام در اندیشه ایشان، ضروری به نظر می‌رسد و هدف دیگری است که در این پژوهش به دنبال آن هستیم. همچنین دستیابی به رابطه و نسبت نظام تربیتی اسلام با تربیت اخلاقی در این

Commented [T1]: این سخن اشتباهی است که چون این دو دانش به یکدیگر نزدیک هستند، ساحتی به نام تربیت اخلاقی شکل گرفته است!!!

به دلیل اینکه «اهمیت و ضرورت» از مبادی این پژوهش است و هنوز وارد جزئیات اندیشه استاد صفایی حائری نشدیم و همچنین به دلیل اینکه مسئله اصلی پایان نامه به این بحث ارتباطی ندارد، این بحث به تفصیل از آثار و اندیشه ایشان مطرح نشده است اما به اختصار به آن اشاره شد.